

JOHAN RUDOLF THORBECKE

Begin Mei '72 zag hij zich genoodzaakt zijn ontslag en dat van zijn ministerie te vragen. Het was uit; hij was op.

De 4de Juni trad er plotseling een verergering in zijn toestand in en hij overleed 's avonds om half zeven van de daaropvolgende dag. Drie dagen later volgde de, op wens van den overledene, zeer eenvoudige begrafenis: naast Adelheid op het kerkhof aan het Kanaal, aan wat toen nog de rand van zijn woonstad was.

Thorbecke was een politicus zonder phrase, een van de laatsten, die zich dat veroorloven kon, omdat er in de 19e eeuw nog te regeeren viel zonder zich al te veel om de massa, haar materiële noden of geestelijke tekorten, te bekreunen. Wij haalden de plaats reeds aan, waarin hij zei noch volks- noch vorstengunst gezocht te hebben. Doch wij moeten haar nu aanvullen met wat later inzicht heeft geleerd. Thorbecke's eerlijkheid en rechtschapenheid, zijn goede trouw en het feit, dat hij nooit méér beloofd heeft dan hij geven kon — niemand ontkent ze, maar ze zijn betaald, zoals alles betaald moet worden in de eeuw van het geld. Thorbecke heeft zijn onafhankelijkheid van volks- en vorstengunst betaald met de uitvoerder te zijn van de wil der liberale bourgeoisie na haar wekker geweest te zijn.

Niet minder, maar ook niet meer. Maar wie nu met Multatuli vraagt: wat heeft Thorbecke voor het Nederlandse *Volk* gedaan?, die moet een rechtstreeks antwoord niet verwachten. Hoogstens kan men zeggen, dat Thorbecke's wetten, voorzover zij de bloei van handel en nijverheid beoogden en bevorderden, de werkgelegenheid hebben doen toenemen en daarmee een eerste, o zo voorzichtig begin van verbetering der ellendige arbeidstoestanden hebben gebracht. Niet minder, maar vooral niet meer. Onder al die wetten is er maar één sociale: de erkenning van het recht der vakverenigingen. Maar zij dateert van April '72, toen Thorbecke de feitelijke leiding al uit handen had moeten geven en zij werd bovendien eerst aangenomen, nadat de stemmen gestaakt hadden. Zelfs de wet op de kinderarbeid is niet van hem. En men zegge niet te gauw, dat het onhistorisch is, die van hem verwacht te hebben. Niet alleen, omdat Thorbecke met zijn gezag in '72, had hij gewild, stellig had kunnen bereiken hetgeen aan Van Houten in '74 gelukken zou, want de kwestie was al veel ouder. Schimmelpenninck van der Oye, dezelfde, die nu in onze geschiedenis geboekstaafd dreigt te zullen worden als de lasteraar van Thorbecke, omdat hij, na de ontzetting uit zijn ambt van commissaris des Konings in Gelderland op aandrang van Thorbecke, een inderdaad weinig vlelend portret van dezen ontwierp, had reeds in 1841 als minister van Binnenlandse Zaken den gouverneurs der provincies gelast, gegevens dienaangaande te verzamelen. Het is ten onzent dezelfde